

OJCZYŻNA (958) sb f

ojczyżna (947), **ojtczyżna** (6), **otczyżna** (2), **óczyżna a. oczczyżna** (2), **oczyżna** (1), **[occzyżna]**; ojtczyżna *OpecŻyw* (3), *OpecŻywSand* (2); otczyżna *WróbŻolt*; ojtczyżna : otczyżna : otczyżna : óczyżna a. oczczyżna : oczyżna *ZapWar* (7:--:2), *Mymer*¹ (–:1:1), *CzechEp* (4:–:–:1).
-zna (658), -żna (32), -sna, -fna (10), -szna, -fzna (4), -żna (2) (w tym 1 r. błędnie: ojczyżna).

o oraz a jasne (w tym w a 3 r. błędne znakowanie).

sg N ojczyżna (83). ◇ G ojczyżny (428), ojczyżn(e)j (1) *ZapWar* (2:1). ◇ D ojczyżnie (168) [w tym: -źnie (159)]. ◇ A ojczyżnę (173) [w tym: -e (7), -a (2)]. ◇ I ojczyżną (13). ◇ L ojczyżnie (83) [w tym: -źnie (69)]. ◇ V ojczyżno (4). ◇ pl N ojczyżny (1). ◇ G ojczyżn (2). ◇ A ojczyżny (2).

Sł stp, Cn notuje, *Linde XVI – XVIII w.*

1. *Majątek dziedziczny po ojcu (głównie posiadłość ziemska); patrimonium Mymer*¹, *BartBydg*, *Mącz*, *Calep*, *JanStat*, Cn; *patria Mącz*, Cn; *hereditaria JanStat*; *res paterna a. patria a. patnta Cn* (138) : Patrimonium. Erbe. Otczyżna. *Mymer*¹ 12v; *BartBydg* 109; *KrowObr* 31; Synowie kmiecy nie mają vchodzić z otczyżny bez dozwozenia páná dzyedzicznego *UstPraw* F2v, B4; Pochowawfzy tedy oycá Thobiafz y mátkę Annę/ przedawfzy otczyżnę w Niniwen/ [...] wrocił fie do Rages *BielKron* 98, 70v, 100, 256, 311; *Mącz* 62c, 199b, 375c; *OrzQuin* G4v marg; *GórnDworz* F6v; Iż tu káždy od Bogá ma záczać fwe życie/ Gdy opátrzy potomkiem nábytą pocźciwie/ Otczyżnę/ ktory też w niey podług Bogá żywie. *PaprPan* F2; trzy rzeczy mam przed sobą: ábo mnichem być: ábo puftelnikiem: ábo ná otczyżnie mieszkáiąc (bo iufz nań było wfzytko iáko ná iedynaká po oycu ípádło) dobrze wedle Bogá żyć *SkarŻyw* 332, 308 [2 r.]; *StryjKron* 517; ktory máiąc nie naygorfzē część otczyżny pozostáła po śmierci rodzicow fwoich/ [...] sftał fię był ták wielkim márnotravcą/ że oná wfzytká máiętność iego/ bárzo w krotkim czásie zginęła z dźwiękiem *WerGość* 225; yfz slachetny panowye vgodzeli fzyę o otczyżnyę, o którą fzyę prawowaly *ZapKościer* 1585/55; *BielSjem* 21; *PaprUp* F3; *ActReg* 26; *Calep* 762b; *KochFrag* 25; *OrzJan* 135, 136; *KołakCath* B3v; Iż gdyby mąż vmárl on co trzy żony miał, tedy potomkowie iego nim do otczyżny przychodzą, muřą wprzód coeqwowác połági mátek fwych. *SarnStat* 1270, 592, 1266, 1268; *CiekPotr* 89.

ojczyżna czyja [w tym: pron poss (38), G sb i pron (5), „własna” (5); w tym: „własna” i pron poss (3)] (45): yako tho yesth Czascz markvsshewska y otczyżna moya a nye mychalowska czascz *ZapWar* 1528 nr 2365; Iakom ya yey nyeprzeoral myedzye [!] otczyżnej iey y nye przioralem yey they tho roly kw swey roly *ZapWar* 1546 nr 2618, 1505 nr 2000, b.r. nr 2113 [2 r.], 1527 nr 2351, 1542 nr 2449, 1546 nr 2619, nr 2620; *GroicPorz* ggv, kk3; *UstPraw* H2v; *BielKron* 85v, 103v, 105, 109v, 164v, 238v, 372, 378; *Mącz* 507d; żywi mię Pan Bóg chudą otczyżną moią z żónką y z dźiatkami moimi *OrzQuin* G3; *BudBib Lev* 25/10; *BiałKaz* L; *CzechRozm* 250v; *SkarŻyw* 235, 566; WZgárdźiłaś mną dźiedziczko moią vcięfzona/ Zdálač fye oycá twégo bárźiey vřczuplona Otczyżną/ niźlibyś ty przeltác ná niey miáła. *KochTr* 5; *ZapKościer* 1581/6; iż nálfzy niektorzy bráćia/ opuściwfzy tłuftę grunty otczyżn fwych/ przenořą fię ná piafek ná puřczą do Rákowá. *CzechEp* 406, 406; *GórnRozm* Mv; *ActReg* 9; *LatHar* 128; *KołakCath* C2; A którzy [kmiecię] wynidą zá niewiádomořcią/ y zá niezwoieniém pánów fwych/ niech ítrácą część otczyżny fwéy *SarnStat* 660; *CzahTr* B4v; Nuź Virgiliufzowi Auguřt iák przywrocił Role wfálfney Otczyżny *PaxLiz* A2v.

W połączeniu z nazwą miejscową [w tym: w składni zgody (3), *G sb* (1); *ojczyzna + nazwa* (3), *nazwa + ojczyzna* (1)] (4): áby [królowa Izabella] [...] przełtáá z fynem ná oyczyźnie Siedmigrockiey ziemie *BielKron* 311; Ten zmurował [...] kościół w Dobrowodzye/ y w Wąglełzynie oyczyźnie fwey. *BielKron* 378; Pothym [*Kiejstut*] dawfzy Iágiełłowi oyczyżnę Witepfko y Krewę/ á lam wielkie kfięłtwo Litewfkie olięgnął *BielKron* 380, 368v.

W połączeniach szeregowych (6): *BielKron* 109v; Vernaculus, Domodny [!]/ włafny/ wfzyftko zwłafzczá co w náłzym domu/ ziemi/ y Oyczyźnie vrodzonego yeft. *Mącz* 485b; Gdy tedy Gerwázyułz y Protázyułz po oycu y mátce męczeńftwem vkoronowáných w sieroctwie zoftáli: dom y oyczyżnę fwoię y imienie przedawłz/ y niewolney czeládzi wolność dárowawłz: wfzytko vbogim rozdáli *SkarŻyw* 566; *WerGość* 224; *CiekPotr* 55; Baczę to żem nie dobrze wegnął tu fwe woły/ Bom opuścił oyczyżnę wolność przyiaćioły. *CzahTr* B4.

W charakterystycznych połączeniach: *dochodzić oyczyżny, odsędzić; przychodzić do oyczyżny, wrocić się; dawać z oyczyżny* (2), *uchodzić, weselić się, zapłacić, zegnać; opuścić oyczyżnę, sprzedać* (3), *rozszerzyć, wrocić; iść (pryść) na oyczyżnę* (2), *przywrocon; ugodzić się o oyczyżnę; wjechać w oyczyżnę; opatrzeć oyczyżną; wyżyc na oyczyżnie; mieszkać w oyczyżnie, ostać; chuda oyczyżna uszczuplona.*

Zwroty: »oyczyżnę dzielić; dział (a. rozdzielanie) oyczyżny« (1;2): że też y miedzy bráćią/ w rozdzielániu oyczyżny ich/ choćiaz go o to profzono/ Sędziá być niechćiał *CzechRozm* 250v; *WujNT Luc* 12 arg; *SarnStat* 1266.

»oyczyżnę puszczać« (1): otocz czyni compositiá zbraciá. Oiczyżnę puszcza y mobilia *ActReg* 85.

»oyczyżnę trzymać« (1): A poki zá mąż niepoydá/ poty bráćia máią oiczyżnę trzymáć á fioftry chowáć. *UstPraw* B3v.

»utracić (a. stracić) oyczyżnę; zatraciciel oyczyżny« = *decoquere a. effundere patrimonium; heluo patriae* *Mącz* [szyk zmienny] (4;1): *Mącz* 65a, 99d, 139d, 154c; iż dwá Bráćia wádzác fie o iedną oyczyżnę márnne iá ftráćili *StryjKron* 395.

»wydrzeć oyczyżnę« (1): *Eripere aliquem domo, patria*, Wydrzeć komu oyczyżnę/ wypchnáć go z domu. *Mącz* 346c.

Wyrażenia: »miła oyczyżna« (1): Ow też cháłupę przedał y miłą oyczyżnę *KlonWor* 68.

»wygnanie z oyczyżny« (1): Zony ich bacząc ná fię dwoy wćífk/ wygnánie z oyczyżny y poráżenie mężów/ wzięły ná fię zbroię mężów/ Luki fzáble/ bronily onego kráiu *BielKron* 297.

Szeregi: »oyczyżna i dziadowizna« (1): Naprzod fá koftyrowie: ktorzy o Oyczyżnę Przypráwią nie iednego/ y o dziáadowiznę. *KlonWor* 72.

»dziedzictwo a oyczyżna« (1): Pánie mam iedną fioftrę imieniem fudáżę/ ktora fie fkurwiłá/ y dopuściłá fie dziećięćią/ ták iż zefromoćiłá moy wflytek rodzay/ á wfłákoż chce mieć dziedzictwo/ á oytzyżnę. *March*² D4.

»oyczyżna, (i) imienie« [szyk 1:1] (2): *Mącz* 65a; Iowel [= rok jubileuszowy] to będzie v was/ y náwroćicie fię káždy do imienia fwego/ y káždy do oyczyżny fwey [*ad possessionem suam et vir ad familiam suam*] wroći fię. *BudBib Lev* 25/10.

»(nie tylko) ojczyzna (ale) i macierzyzna« (2): Iesli będą mieć [*działki pana Samuelowe*] odemnie krzywde niemoga sie iey lepiej gdy dorosną iako odemnie domacac, bo nietylko oiczyznę, ale y macierzyznę wielką a snadz większą spolną y zdziecmi memi maią. *ActReg* 165; *ZapKościar* 1588/80.

»ojczyzna a (i) majątność« [*szyk 1:1*] (2): S przypadku zaś álbo łcześnie á niekiedy z wybránia ná ludzie oyczyzná á máiętności przypadáya. *KwiatKsiąż* A3v; *SkarŻyw* 283.

»ojczyzna a miejsce urodzenia« (1): Ktoby oyczyznę á mieyłce vrodzenia łwego rozłzerzył/ rozmnożył/ ozdobił/ vbogácił/ áby w liczbie Bogow nieśmiertelnych był. *GostGospSieb* +3.

»ojczyzna i possessyja« (1): Tákiż w Recuperáciiey od nieprzyaciela Moskiewkiego Zamków/ Imion/ Pofsejsiy/ y dóbr włzelákich będzie powinien Iego K.M. tym wrácac/ czyie té oyczyzny y pofsejsiie przedtym były przed osiągnięciem od nieprzyaciela. *SarnStat* 1024.

W przeni (2) :

Zwrot: »oyczyznę zjeść; przetykacz oyczyzny« (1;1): Patrimonium comedere, Oycziznę zyeść. To yeft vtrácić *Mącz* 99d; Vorago patrimonii, Przetykacz oyczizny łwey/ ten który máyętność łwą przełknął/ przepił/ vtrácił. *Mącz* 507d.

Przeni (4) :

oyczyzna czyja (1): Czeládzia łię wielką niebawił/ áby vbogich chlebá y oyczyzny/ niepotrzebni nie iedli. *SkarŻyw* 292.

Zwrot: »oyczyznę rozproszyć« (1): Gdyż złe potomstwo (rozumey onych krzełciyanow ktorzy na włchod flońcá byli) oyczyznę rozprośly/ v nas łamych zachowane yeft nyenáruffone dzyedzictwo oycow *KromRozm III* O3v.

Wyrażenie: »ojczyzna wtora« (2): Siłá yeft tákich ludzi/ ktorzy miłuyac część á łlawę/ cnotliwe á vbogye łoby poymuyą. Abowyem ci miłuyą ł[a]wę ktora yeft oyczyzná wtora. *GliczKsiąż* P7, P7 marg.

a. *Kraj dziedziczny władcy lub dziedzica tronu* (33) : Ten Wacław gdy łie łtroił z woyskiem do Polłki ná Lokiektá [!] krolá iz mu oyczyznę pofiadł/ w Dziekánłkim domu w Ołomuńcu zábit *BielKron* 326, 242v, 243v, 246, 368v; Tego [*Izasława*] tedy Bolesław Krol naprzod vmyłł ná oyczyznę wprowadzić/ iáko krewnego. *StryjKron* 180, 492.

oyczyzna czyja [*w tym: pron poss* (14), *G sb i pron* (4), *ai poss* (1)] (19): Gdisz Krol Ian vmarl miłmi [= *cesarz turecki*] bily daly tho Krolestwo łinowy yego Krolowy Stephanowy nyechczac oddalycz yego od oyczłni yego. *LibLeg* 10/145v, 10/62, 147v, 11/47, 57v; kazał mu łiř piřac do Sędziaká Albańłkiego/ kthory był ná oyczyźnie Skánderbogowey ná Kroiey *BielKron* 243, 243v, 245v [2 r.], 246, 258, 325 (9); Czy [*lege: ci (tj. Jagiellonowie)*] przyłaczyli wlyřtkę oyczyznę łwam do Polłki *BialKaz* I2v; *StryjKron* 180. Cf »ojczyzna ojca«, »ojczyzna Piotra łwiętego«.

W połączeniu z przymiotnikiem od nazwy kraju (1): Táł Zywibund pánuiac w Litwie ná Kiernowie/ Vłtawicnie łię łtarał by iego Wnukowie/ Mogli záżyć oyczyzny Litewłkiey łpokoynie *StryjKron* 250.

W charakterystycznych połączeniach: dobywac ojczyzny, zażyć; posięć ojczyznę (2), *wydrzeć; na ojczyznę wprowadzić; biedna ojczyzna, utrapiona.*

Zwroty: »przyść do ojczyzny, na oyczyznę; dojsć ojczyzny« (1;1;1): alełmi prořzily boga y pomogl nam przicz do łwoyey oyczłni do ziemie moldawłkej *LibLeg* 11/47, 10/62; *BielKron* 258.

»przywrocić [kogo], przywrocon na ojczyznę; ojczyznę wrocić« [szyk zmienny] (2:1; 1): ziechało fie ich wiele do Skanderbegá z rádością wielką/ iż go Pan Bog ná fwą oyczyznę przywrocił. *BielKron* 243v, 242v [2 r.], 325.

»spuścić [komu] ojczyznę« (1): [Skanderbeg uczynił testament] áby fkoro mu ząwrą oczy/ [...] Weneći fie Albánią opiekáli/ y wśzytkimi iego dzierzáwami w Epirze/ ták długo/ áż Ian fyn doroście fwoich lat/ potym záfię w cáłości máią fpuścić iemu oyczyznę *BielKron* 258.

Wyrażenia: »ojczyzna ojca« (1): a krola Ianowemv sinowy dalem flájkj fwey oycziłne oycza yego Herdelfką zyemię *LibLeg* 10/147v.

»ojczyzna Piotra świętego« = *Państwo Kościelne* [tłumaczenie łac. zestawienia »*patrimonium sancti Petri*«] (1): y to też wiem iż dla rozłzerzenia kościoła Rzymskie⁸⁰ pańftw/ y dla fkárbow przyczynienia/ walki te wzbudzáli/ zowiąc to *patrimonium sancti Petri*, to ieft/ oyczyzná Piotra ś. chociaż Piotr ś. złotá y srebrá nie miał y ośiádłości ziemskich ktoreby po Tobie zostáwił *CzechEp* 336.

»z ojczyzny wygnany« (1): Przyiecháli do niego [Bolesława Śmiałego] o ráunek troie Xiążąt zacnych z Oyczyzn fwoich wygnáni *StryjKron* 180.

Szereg: »dziedzina i ojczyzna« (1): [z listu wojewody wołoskiego:] bo ya mam fwoye prawdzywą dziedzinye y oycyzne *LibLeg* 11/58v.

2. Ziemia rodzinna, kraj pochodzenia; niekiedy: jej mieszkańcy; patria Murm, Mymer¹, BartBydġ, Vulg, *HistAl*, *PolAnt*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *JanStat*, *Cn*; natale solum BartBydġ, *Mącz*, *Cn*; terra (nativitatis) Vulg, *PolAnt*; genitale solum *Mącz*, *Cn*; natio *Mącz*; genialis terra *Cn* (817) : Murm 20; Mymer¹ 6v; BartBydġ 96, 109; Pan Kryftus w oyczyźnie náuczáiąc/ nie czyni cud *Leop Mar* 6 arg; *RejZwierz* 85; *BibRadz* *4v, 1.*Mach* 11/64, 2.*Mach* 8/33; Pánował [cesarz Henrykus] ízczęfliwie do końca lat XVIII/ vmárl y pochowan w oyczyźnie. *BielKron* 173v, 21, 224v, 242v, 372, 424v; *Mącz* 14d, 112d, 145d, 241c [2 r.], 324c, 339b, 400b; *HistRzym* 66, 77v, 84; *KochOdpr* Bv; *Calag* 490a; Oto księże Opaćie zoftáwiwłzy ośiełká w Padwi/ do oyczyzny prętko bieję. *SkarŻyw* 546, 411; *StryjKron* 26, 105; *PudłFr* 45; *GórnTroas* 68; *LatHar* 273; *SarnStat* 237; Nie ieden chłopu z łóżá weźmie gwałtem żonę/ Y zániešie od niego ná pułnocną łronę. Ktora próżno y mężá y dzieći požáda/ Ani fię iuz do śmierći/ w oyczyźnie ogláda. *KmitaSpit* A3; *KlonFlis* Cv; ZA cię/ zá cię moy Chryłte/ kupiono tę rolę: Dla tych ktorzy z Oyczyzny záłzli w tę niewolá. *KlonWor* 81; *PudłDydo* B3v.

ojczyzna czyja [w tym: pron poss (70), G sb i pron (14), „własna” (2), ai poss (1); w tym: „własna” i pron poss (1)] (86): *OpecŻyw* 28, 51; *BielŻyw* 23; *RejPs* 159, 204; rzekł mu [Aleksander]/ Mikołaiu iżes wzgárdził máłóć moię/ przyfięgam thobie [...]/ iże mnie vyrzyłz w oyczyźnie thwey boiuiącego/ á krolełthwo tve pod moie páńftwo podbiyáiącego. *HistAl* B2, G6v; *MurzNT Mar* 6/1, 4, *Ioann* 4/44; *Leop Gen* 31/13, *Esth* 2/10, *Mar* 6/1, 4, *Luc* 4/23, 24; *BibRadz Gen* 11/28, 12 arg, 3.*Esdr* 4/21, 1.*Mach* 7/6; Trzeci raz Hunni przyłzli do Węgier ná fwoię oyczyznę (z kthorey byli wypędzeni od Gottow á Gepidow/ thák czterzyftá lat) *BielKron* 299, 15 [2 r.], 96v [2 r.], 170, 185v, 460v; Sulmo, Miáfto we włószech álbo w kráyinie *Pelignorum*, Oycyzna Owidiufowá *Mącz* 428b, 291a, 400b; Ia wftýdząc fye tego częścią/ iż nas cudzoziemcy/ w náłzey oyczyźnie po polłku vczyć máią/ [...] Vdałem fye był ná to/ żem w Polłkim ięzyku chćiał ták wiele żiół miánowác/ ilé ich Niemcy fásiedzi náłzy w ięzyku fwym miánuiá *SienLek* 195; *HistRzym* 5, 27, 85, 131v; *RejZwierc* 25; *WujJud*

13v, 217v [2 r.]; *BudBib Tob* 14/7, 1.*Mach* 7/6; *StryjWjaz Av* [2 r.]; *CzechRozm* 132; *ModrzBaz* 4; *ModrzBazBud* π5; Oyczyżná S. Symeoná. *SkarŻyw* 28 marg, 115, 187 [2 r.], 231, 283 [2 r.], 309, 388, 593; *StryjKron* 16, 26 marg, 59, 61; *KochFr* 51; *KochPam* 84; Oyczyżná Bryfeidy (dla której sie wfczela/ Wielka wasń między królmi) y tá koniec wzięła. *GórnTroas* 20; *LatHar* 584; *WujNT Matth* 13 arg, 54, 57, *Mar* 6 arg, 1 (10); Rákuřka žiemia: y Pánnonia/ oyczyżná Itarych Polaków/ zřad Czech y Lech przyředł. *SarnStat* 878, 75; *GrabPospR* K4v; *PowodPr* 20, 62; *SkarKaz* 315a; tedy teř y ty mieyřca w ktorych řię rodzimy/ oyczyżną nářzã poniekãd názwãne byř mogã. *VotSzl* A4; *CzahTr* Iv; *SkarKazSej* 665b; *PudłDydo* B4; *SzarzRyt* B4v.

W połączaniu z nazwą miejscową [w tym: ojczyżna + nazwa (8), nazwa + ojczyżna (6)] (14): *BielŻyw* 23; *BibRadz Gen* 11/28; Powiedzyał [*Nehemiasz*]/ iż mieyřce oyczyżny moiey Ieruzálem ieřt w wielkim wćřku *BielKron* 96v, 170, 185, 185v, 460v; *HistRzym* 85; *SkarŻyw* 187; Rotterdam oyczyżná Erařmi Roterodami. *StryjKron* 26 marg, 59, 61; *SarnStat* 878; *PowodPr* 62.

W połączeniach szeregowych (9): cięřzko mi řię rořtař Z przyacioły z oyczyżną/ y z mieřã řwobodã Bo řroga rzecz kogo z niey poniewoli wiodã *Rejřóz* B2v; *MurzNT Mar* 6/4; *Leop Mar* 6/4; *BibRadz* 3.*Esdr* 4/21; *StryjWjaz Av*; Y gdy go [*Neemiasza*] Krol řpyřtãł: Czemuř řmutny? A iãko/ od powie [!]/ řmutny byř niemam? mnie řię wćřbie dobrze dzieie: ále miãřto y miřã Oyczyżná moia/ y dom pogrzebu Oycow moich/ řpuřtořzał/ y brãmy iego wypalone řã. *SkarŻyw* 115, [282]; *WujNT Mar* 6/4; *GrabPospR* K4v.

W przeciwstawieniach: »řwiat, wywołanie ... ojczyżna« (2): Exilium patria sede mutaret, Wolał by ná wywołaniu byř niřli w oyczyżnie. *Mãcz* 239a; W řyciu chćãłbym tãkiego [*Ziemianina*]/ [...] ktory [...] ná řwieřcie nie gořciem: w oyczyżnie nie cudzořiemcem *GostGospPon* 169.

W charakterystycznych połączeniach: iřć (przyřć) do ojczyżny (7), (po)jechař (5), uciec, wziãć; umrzeć w ojczyřnie (6).

Przysłowie: Nie ieřt krom tći prorok/ wyiãwřzy woiczyżnie řwoieię a międy przyrodzonęmi i wdomu řwoieięm *MurzNT Mar* 6/4, *Ioann* 4/44; *Leop Mar* 6/4, *Luc* 4/24; Zaden/ pri/ Prorok nie ieřt przyiemny w Oyczyżnie řwoiey. *ModrzBazBud* π5; *WujNT Matth* 13/57, *Mar* 6/4, *Luc* 4 arg, 24, *Ioann* 4/44. [Ogółem 10 r.].

Zwroty: »(na)wroćić (řię) (a. wracać řię), przywroćić (a. przywracać) [1], wezbrać (a. zebrać) řię, przywrocenie do ojczyżny« = *redire in patriam Calag, JanStat*; *revertere in terram nativitatis Vulg*; *convertere in terram PolAnt*; *reducere in patriam Mãcz* [řzyk zmienny] (8:5:4:1): A tãk teraz wřtañ [*Jakubie*] á wynidz z tey ziemie/ y wroć řye do oyczyżny twoiey. *Leop Gen* 31/13, *B4v, *Gen* 31 arg; Potym rychłõ obiãwiono byřo Iakobowi od Bogã áby řię wezbrał do řwey oyczyżny *BielKron* 15, 15v, 52v, 121v; In patriam arcessere [...]. Piřãć do kogo áby řię náwroćił do oyczyżny. *Mãcz* 14d, 96d, 113d, 505b; Aleć zãřię zmiřuie řię Bog/ á przywroći ie do oyczyżny ich kędy pobuduiã kořcioł *BudBib Tob* 14/7; *Calag* 568a; *StryjKron* 597; *GórnTroas* 36; gdjeby řię wezwãni [*kortyzani z Rzymu*] przez nas w náznãczonym czãřie niewroćili/ [...] niech przywrocenia do Oyczyżny [*reditus ... ad patriam JanStat* 201] nie máiã. *SarnStat* 176; *SkarKaz* 315a; *CiekPotr* 62.

»wřtãżyć řię, wřdychać do ojczyżny; teřã [kogo] do ojczyżny« [řzyk zmienny] (1:1; 1): Po tym pielgrzymřtwie/ ná ktorym mi řię iuř zdãło iãkobych řię řtãřzał/ wřtãżyłem řię do miřey oyczyżny/

ktoreiem nie mógł nigdy przepomnieć przez wżytkę liedm lat pielgrzymtwa moiego. *BielKron* 460v; Tenet me desyderium patriae, Tęgá mie do oyczyżny/ barzsby m [!] lie rad domá widział. *Mącz* 446b; *WysKaz* 5.

»wygnać, wyświecić, wygnan(y), wypędzony z oyczyżny« = *disperdere de terra PolAnt; pelli patria; ad peregrinitatem redactus Mącz* [szyk zmienny] (3:1:2:1): Iż Iudaż z brácią íwá pomordowali wżytki przyaćioły twoie/ y nas wygnali z oyczyżny náłzey. *BibRadz* 1.*Mach* 7/6; *Mącz* 286d, 291a; Kálwiná/ iáko Antonius Democháres piżze/ prze ísproftność á wżeteczność iego/ z oyczyżny włáfney wyświecono. *WujJud* 217v, 13v; *BudBib* 1.*Mach* 7/6; miefzkáli dłuęo w obcey ítronie iáko cudzoziemcy y wygnáni z oyczyżny *SkarŻyw* 244.

»wynić, uciec (a. uciekać), ustępić, wyprawić się z oyczyżny; opuścić oyczyżnę; wyście z oyczyżny« = *cedere patria Mącz* [szyk zmienny] (6:2:1:1;5;1): Rozmyłay duńfo nábożná iakotz pán Iezus maluńki iefłcze w pielufkach leżący/ byl przeładowán/ a to kiedy przed zlofliwym^m Heródem z íwé oyczyżny gdzie fie narodzil/ z vbogá matką ij oyttzem vciekál. *OpecŻyw* 28; *BibRadz* *Gen* 11 *arg*, 12 *arg*; Eneás [...] fie precz wypráwił ze wżytkim domoftwem z oyczyżny po morzu *BielKron* 60v, 25v; *Mącz* 43b; *CzechRozm* 85v; Wynidzmy z oyczyżny/ opuśćmy rodzice y świeckie nádzieie y zábawy: náęo zá náęim Chryftulem podzmy/ á ízukaymy łobie wolnego ná pulżczy mieyfca. *SkarŻyw* 470, 283 [2 r.], 487 *marg*, 516, 593; *StryjKron* 51; *SkarKaz* 160a; Stráżny Hánnibal/ y fortunná zbroię Muśiał opuścić/ y oyczyżnę íwoię. *SzarzRyt* B4v.

Wyrażenia: »miła (a. namilsza) (jest) oyczyżna« [szyk 6:4] (10): *BielKron* 60, 460v; *KochMon* 24, 25; A nád inne miłe człeku rzeczy/ namilśza iefł oyczyżná/ narod/ y dom/ y powinni *SkarŻyw* [282], 115, 283; *KochTr* 16; *StryjKron* 51; Iefli cię zápomnię oyczyżno miła moiá y Ieruzálem moie: niech zápomnię práwice ręki íwoiey. *SkarKazSej* 665b.

»spominanie na oyczyżnę« (1): *Animum strinxit pietatis imago*, Spominánie ná oyczyżnę ydzie mi k íercu *Mącz* 421a.

Szeregi: »oyczyżna a dom« (1): Nie iefł Prorok beze czći iedno w oyczyżnie íwoiey/ á w domu íwoim [*in patria sua et in domo sua*]. *WujNT Matth* 13/57. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»lud i oyczyżna« (1): Ktora [*Hester*] niechćiáłá komornikowi oznáymić ludu y oyczyżny íwoiey [*populum et patriam suam*]. *Leop Esth* 2/10.

»oyczyżna i narod« (1): Kto głowie moiey doda wody/ y źródło łez oczom moim: ábych we dnie y w nocy oplákał/ pobite oyczyżny y narodu meęo? *SkarKazSej* 706a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

Przen (76) :

a) *Niebo w stosunku do ludzi „przebywających na wygnaniu”, tj. żyjących na ziemi* (71) : *RejPs* 46; O Páłterzu dobry/ [...] ná drodze nas wípomofz/ y woytziżnie nas poítaw *KrowObr* 175; *RejWiz* 116v; *HistRzym* 66; *RejPos* 168; *SkarŻyw* 212; Tuś onę ízczęłliwą duńęę/ onę duńęę błogá Połłal niewrotná drogá. Do oyczyżny/ zá oycámi/ do oycá wiecznego *KlonŻal* B4v; *WujNT Hebr* 11/14; *SkarKaz* 85a, 637b.

oyczyżna czyja [= *Chrystusa*] (1): O náłłodźy panie Iezu kryfće prawdziwy Boże/ ien [...] Zeflan iefłtes [...] pielgrzymiáęce w twoię oyczyżnę przywraczáć *TarDuch* D3.

ojczyzna czyja [w tym: *pron poss* (27), *G sb i pron* (4), „*własna*” (2); w tym: „*własna*” i *pron poss* (2)] (31): Duch twoy dobri niechay mie przywiedzie na ziemię prawą [Ps 142/10] (*koment*)/ To ieft do otczyzny żywiącich. *WróbŻoIt* tt3v; gdy nam przydzie czas wnic do oyczyzny nalfey łtego nędznego pielgrzymftwa nalfego przed łwiątą oblicznoftc twoię. *RejPs* 64v, 123, 140, 149v, 181, 217; ná tym świecie wędrujemy niemáiąc tu pewnego miełzkánia áż do oyczyzny nalfzey przydździemy/ á z pánem żyć będziem *BibRadz* II 100d *marg*; A thu fie dopirko rozmyli/ [...] iáka będzie rołkołzna oyczyzná twoiá w oliádłofciach iego. *RejPos* 85, 26 [2 r.], 100, 102v, 103, 144 (17); *SkarŻyw* 28, 332, 500; *NiemObr* 13; *KochTarn* 78; Bo ácz włafna oyczyzná náłzá ieft w niebie *VotSzl* A4.

W przeciwstawieniu: »wygnanie ... oyczyzna« (2): *RejPosWstaw* [143²]v; Przyłzli [święci] z potopu do brzegu/ z wygnánia do oyczyzny/ z więzienia wftąpili ná kroleftwo *LatHar* 599.

W charakterystycznych połączeniach: (*przy*)chodźić do oyczyzny (3), *dopytać się*, (*przy*)prowadźić (4), *przypuszczać*, *przysposabiać się*, *przyść* (5), *przywieść*, *spieszyć się*, *trafić* (2), *wniść*; *odpaść od oyczyzny*; *postawić w oyczyźnie*; *ojczyzna rozkoszna*, *żywiących*.

Zwroty: »do oyczyzny brać się« (1): a ieft wołá iego bołkie miłofci/ by iego wybránij w tey nędzy tu nietrwali/ ale by fie do oyczyzny niebiełkie brali *OpecŻyw* 49.

»przywroćić [kogo] ku oyczyźnie; do oyczyzny wracać (*a. wroćić*) się; oyczyzna przywrocona« (2;2;1): *RejPos* 100; *BiałKat* 181; Vkazał fie thedy Pan Kryftus/ áby ftrácony narod ludzki wybáwił/ á przywroćił gi ku oyczyźnie niebiełkiey *RejPosWstaw* 21v; *LatHar* 239; ábyfmy cię náłázłzy/ y pokłón á fłuzbę twoię tu ná źiemii odpráwiwłzy: do oyczyzny wieczney wroćić fie mogli. *SkarKaz* 520b.

»utracić oyczyznę; ostradać oyczyzny; stracona oyczyzna« (2;1;4): *RejPs* 181; przez kthore odpulzczenie grzechow iuzechmy záfię mieli przydź [...] ku ftráconey oyczyźnie fwey kroleftwá onego niebiełkiego *RejPos* 102v; iź nic nie ieft płatno człowiekowi nędznemu/ by włzytki bogáctwá y kroleftwá pozylkał thego fwiátá/ á oftradał oyczyzny fwoiey/ tho ieft/ onego kroleftwá niebiełkiego. *RejPos* 224, 26, 100, 144 [2 r.].

»tesknić, teskność do oyczyzny« [*szyk zmienny*] (2;1): *SkarŻyw* 268; wybráni Páńfcy/ Święci Pátryárchowie/ Prorocy/ Apoftołowie/ [...] dopomagáyćie nam [...] ábyfmy łobie zá wámi tesknilo do miłey oyczyzny *LatHar* 605; lámá teskność do Chryftulá náłzgo [...] y do oyczyzny y do domu przyrodzonego/ y włafnego teskność/ trapićby nas bárzo mogłá. *SkarKaz* 550a.

Wyrażenia: »gorna oyczyzna« (1): chcemyli do oney włafney náłzey gorney oyczyzny trafić *SkarŻyw* 28.

»lepszá oyczyzna« (1): [*do zmarłej matki*] Iuz nędzne dzieći/ widzim żeś vvrzáłá Lepfzá Oyczyznę: á náfes oddáłá W pewną opiekę *WisznTr* 16.

»miłá oyczyzna« (2): *LatHar* 605; Wźiálem ftráwne ná drogę [*tj. najświętszy sakrament przed śmierciá*]; to iuz dobrze chodźić do miłey oyczyzny będę. *SkarKaz* 162a.

»ojczyzna niebieska, [*jest*] (zgotowana) w niebie, krolestwa niebieskiego, chwały niebieskiej« [*szyk* 8:5] (7:3:2:1): *OpecŻyw* 49; *KrowObr* 164; Co to był dáł znáć káždemu vpádłemu człowieku iefczce w oney Ewányeliey o onym zginęłym/ vtrátnym/ á niepołfuznym fynu: kthory iuz był vtráćił oyczyznę fwoię/ to ieft/ oyczyznę krolestwá niebiełkiego. *RejPos* 144, 102v; *RejPosWstaw* 21v; *SkarŻyw* 262,

500; kogo nápomina [św. Piotr] [...]. Zali nie wiernych tám y lám fię tułaiących ná świećie/ dla oczyzny zgotowaney w niebie *CzechEp* 60; Człowiek ná świećie miełzká/ iáko wywołány/ A niéma tu ná ziemi żadnéy pewnéy ściány: W niebie iego oyczyzná *KochTarn* 78; niechćiey iey [służebnicy twej] też wiekuiście zápominác/ ále iá każ świętym Anyołom przyiác/ y do oyczyzny chwały niebiełkiey prowadzić *LatHar* 658, 95, 96, 239.

»obiecana oyczyzna« [szyk 3:2] (5): racz lakawie [!] podpomagac nas abi mi będąc łpracowani nie wftali na tey drodze: ktora by nas miała przywiełc do obiecaney oyczyzny náłfey *RejPs* 140, 149v; *RejPos* 177, 182, 329v.

»oyczyzna prawa (a. prawdziwa)« (2): *SkarŻyw* 484; iáko pielgrzymom przyftoi/ [...] z wftáwicznym wzdychánim/ y prágnieniem dułznym śpiełzyli fię/ do oyczyzny náłzey prawdziwey *NiemObr* 13.

»oyczyzna przyszłego żywota« (1): obiecał Pan Bog niebo: á ziemię y dobrá iey dał im zá pielgrzymftwo/ y wygnánie iákie/ z ktoregoby fię tym bárzyey do oyczyzny przyłzł⁸⁰ żywota śpiełzyć mieli. *PowodPr* 27.

»święta oyczyzna« (1): Wolim w świętey oyczyźnie tobie wiecznie służyć. *SzarzRyt* B3v.

»wdzięczna oyczyzna« (1): áby nie wftał á nie obłádził fię do tego obiecánego domu fwego/ á do oney wdzyęczoney oyczyzny fwoiey/ krolełtwá onego niebiełkiego. *RejPos* 183v.

»wieczna (a. wiekuista) oyczyzna« [szyk 9:3] (12): Day Boże/ áby przes przytzyne pięć Braćiey Polakow/ Benedyktá Ianá/ Máttheułfa/ Izááká/ y Kryłtyná/ przyłłimy ku wietzney oytzyźnie. *KrowObr* 174v; *HistRzym* 84; gdyż to ieft obiecano tákiemu káždemu kto vwierzy [...]/ iż nigdy łádzon nie będye [...]/ á sftánie śie [...] wdzyęcznym dzyedzicem oney wiekuiftey oyczyzny fwoiey *RejPos* 177, 182; *BiałKat* 181; *SkarJedn* 144; *SkarŻyw* 2, 268; *SkarKaz* 162a, 520b; *VotSzl* A4; *SkarKazSej* 665b.

Szeregi: »(i) dom a (i) oyczyzna« [szyk 2:1] (3): Pátrzyże [...]/ áby bez miłofierdzia iego á bez náłfycenia dobrodzieyftwá iego/ nie wftáli á nie zabłádzili gdzye ná tey drodze mizernego á omyłnego żywota fwe⁸⁰/ do domu á do oney oyczyzny fwej *RejPos* 183v, 184; *SkarKaz* 550a.

»dziedzictwo i oyczyzna« (1): Wziáłem zadátek dobry ná dźiedzictwo niebiełkie y oyczyznę onę wieczną *SkarKaz* 162a.

»oyczyzna to jest (a) królełstwo (niebiełskie)« [szyk 1:1] (2): Bo on vczy ćichości/ pokory/ [...] á otwarza im dobrowolnie drogę do krolełthwá fwego á do oyczyzny ich *RejPos* 26, 224.

»niebo i oyczyzna« (1): Bo kościół Boży miał záwždy ná tym świećie mieć przenáłádowanie/ wćifki/ y nędze: áby do niebá y wieczney oyczyzny tesknił. *SkarŻyw* 268.

»ziemia a oyczyzna« (1): á náznaczywłzy podwoie dułzyczki náłzey tą fwiętą krwią fwoią/ [...] wiedzye nas [...] do obiecáney á do wdzyęczoney zyemie á do oyczyzny náłzey/ to ieft/ do krolełtwá fwego *RejPos* 103.

b) O ziemi (5) :

oyczyzna czyja (1): Ci święći nie z iednego miáłtá byli/ iedni ztąd/ drudzy z inąd: włzákże gdy fię ná iedney ziemi rodzili/ zkad ktory był/ pytać fię nie potrzebá. Oyczyzná tych męczennikow była miáłto Boże [tj. ziemia]/ ktorego ieft łtworzyciel y budownik Bog łam. *SkarŻyw* 206.

Szereg: »ziemia i ojczyzna« (1): Vráduież fie iż w ich [świętych] wczelnictwie miefzkafz/ ná ich ziemi y oyczyźnie zoftáiefz/ znimi fie wiára iedną y miłością wiążełz. *SkarŻyw* A3v.

α) *W nawiązaniu do przenośni w znaczeniu 'niebo' (3)*: Do ráiu tylo y pierwżego mieyfca z ktorego wyfzli [potomkowie *Abla*]/ wzdycháiąc/ ducha fwego do niebá obracáli: ziemię tę nie zá oyczyżnę/ ále zá ftáynią bełtyi y zá wygnánie y pielgrzymftwo łobie poczytáli *SkarŻyw* 268.

Wyrażenia: »wdzięczna a miła ojczyzna« (1): á wżákoż ofobliwie w tym/ kiedy nędzny człowiek z wygnánia ciężkiego/ czyni łobie wdzięczną á miłą oyczyżnę *WysKaz* 5.

»wiecznia ojczyzna« (1): Prziwodzi nam fwięty Paweł napamiecz ze tu niemamy wieczniefy oyczyfny ale wniebie iefł wiele miefkania *SeklKat* R2v.

a. *Ziemia rodzinna jako organizm polityczny, państwo; patria* *HistAl*, *Vulg*, *PolAni*, *Mącz*, *Modrz*, *Calag*, *JanStat*, *Cn* (574) : że nie tylko [*Lakonowie*] fwe dzyecyę chcyeli dobremi być ludźmi/ ále y fáfieckye/ gdy włfytkim w fáfiectwye wobec oyczyżną była yedną á fpolna. *GliczKsiqz* ET, H4, K5; A to [*prawo*] *Gentium* tylko fámym ludźiom [*własne jest*]/ iáko fłuzbá ku Pánu Bogu/ pośłufzeńftwo rodzicom y Oyczyźnie *GroicPorz* a2v; *RejZwierz* 34v; *BielKron* 107, 121v, 129, 206, 218v, 243v, 307v; *KwiatKsiqz* Av, G3v; Capere arma contra patriam, Wálczić przeciw oyczyżnie *Mącz* 34d, 38c, 123c, 178d, 203a, 236a (9): Ale gdyby oyczyżną mowny ięzyk miałá/ Tákby fię ná ty fwoie fyny wkarzáłá. *Prot* Dv; *StryjWjaz* Av, A2; *PaprpPan* Cc4, Ff3, Gg2, Hh2v; Bo ponieważ wżytkie wżytkich ludźi miłości iedną oyczyżną w łobie zámyka/ tedyc onę nád wżytko trzebá przekłádác *ModrzBaz* 43v, 39v, 43v, 46, 116v, 135v, 139v; *ModrzBazBud* π5v, π6; *KochOdpr* B, D2v; Lecz fię Sláchtá Podgorfka wnet z Sláchtą zebráli/ Pod Bardionem z Węgry mężnie fię potkáli/ Náfzym fzło o oyczyżnę á o łupy onym *StryjKron* 537, 517; drudzy wierfze zmárłemu Hozyufzowi piřzáf/ [...] Polfkę w opiekę (choćiaż nie był z rodu Polak) iáko oyczyżnę zlecáią *CzechEp* 81; *KlonŻal* A2v [2 r.]; *WisznTr* 7; *KochPam* 81; *KochPieř* 13; Ták iefł/ iż ow co zbroił/ ma fię z czego cieřzyć/ że fię pod tákim vrodził práwem/ ále/ ow záfię kogo vkrzywdzono/ bárzo łámentuie ná tákie práwo/ y oyczyżnę w ktorey fię vrodził *GórnRozm* B; Niektorzi teź beli Ofli á nie Pořli/ wodzono ich kendy chciano y nawielka niechec ku oytziznie prziwodzono *PaprpUp* K3v, F3v [2 r.], F4, L4; *ZawJeft* 8, 24 [2 r.], 47; *ActReg* 75, 77; *Phil* B3, B4, C4[2 r.], D2, F2; *GórnTroas* 27, 35; *OrzJan* 135 [2 r.]; *JanNKar* A3v, A4v [3 r.], B, Bv [2 r.], B2 [2 r.], D2v [2 r.]; *SarnStat* *4v; *GrabPospR* N3v; *KlonKr* C4v, F4v; *PowodPr* 60; *SkarKaz*)(2v, 420b; Do tego trzebá nam fzczerey zgody y bráterfkiey práwey miłości w oyczyżnie *VotSzl* B2, A2v, A3 [2 r.], G3v; o pierwżey chorobie Rzeczypoř: ktora iefł z nieżyczliwoři ku oyczyżnie. *SkarKazSej* 664; Bez tych trzech rzeczy nigdy zgody y iedney oyczyżny miec nie moźecie. Bez nierownoři/ bez podlegánia ieden drugiemu/ bez iednego wodzá y řprawce. *SkarKazSej* 676a, 659a [2 r.], 661a, 665b, 666a [4 r.], b *marg* [2 r.] (21); *KlonFlis* D; *KlonWor* 32; *PudłDydo* A2; *SzarzRyt* Cv, C2v, D3v; w ktorych [*Polakach*] tá ochotáf/ Ze y vmrzeć zá wolnoř zyfkiem poczytáią/ Skáf teź y od oyczyżny dawnáf wdzięcznoř znáią. *SzarzRytLeřn ktv*, *ktv*.

ojczyzna czyja [w tym: *pron poss* (170), „własna” (3), *G sb i pron* (3); w tym: „własna” i *pron poss* (1)] (175): *OpecŻywSandP ktv*; *BielŻyw* 64; *HistAl* D3v; *MurzHist* N; *LubPs* Z4; *GroicPorz* ii; *Leop 2.Mach* 8/21; Ale ten pocźiwy pan/ fłowy y bułáfáf/ Godzyen fwoiefy oyczyżnie/ fínadź y káfđáf řprawáf. *RejZwierz* 91, A3; Slubuiąc mu [*Łokietek Wincentemu*] teź tę winę/ wktorey przeciw

fwey oyczyźnie wykroczył/ odpuścić *BielKron* 372, 106, 107v, 109v, 412v, 419; *KwiatKsiąż* A2; *Mącz* 408c, 508a; *Prot* C; *RejAp* AA4, [Ff5]; *Pátria/ ielth Lácińskie słowo/ moim zdaniem lepiej wczyni/ kto mówiąc o Polščze/ rzeczę/ Pátria moiá/ niżli oyczyzná moiá GórnDworz* F6v; *RejPos* A3; *BiałKat* d4v; *RejZwierc* 18, 22, 24v, 30v, 35v (15); *WujJud* 2, 19; *WujJudConf* 10; *HistHel* ktv; *BiałKaz* H4, Iv, I4, L3v, M3; *Paprpán* A4v, Dv, Hh; áby pilnie obaczał á przypátrował się/ co też w obcych ziemiách zá obyczáie/ co zá práwá/ co zá kárność/ áby to zásię wrociwży się do domu/ wniał drugim powiedzieć/ ku poprówieniu á dobremu poştánowieniu porządku w oyczyźnie fwey [*ad res domesticas emendandas*]. *ModrzBaz* 11v, 3v; *KochOdpr* Dv; *SkarŻyw* 341; W tym Swidrigel z Liflandńkich y z Ruskich woýłk zborem Przyşzedł pod Brásław [...]/ Tám się kózem w zagony różno fląc położył/ A włafny Syn Oyczyżnę włafną mieczem trwożył *StryjKron* 582, 437; *KochJez* kt, A2, A3; *NiemObr* 20; *ReszPrz* 12; ktorego ia też tu chociaż niegodny profić będę/ áby [...] W.M. mego Mćiwego Pána przedliwzięcie/ [...] dla zátrzymánia zgody/ miłości/ pokoiu/ w oyczyźnie náłzey mnożyć y błogofławić raczył. *ReszList* 192; *WerGość* 204; *BielSen* 18; *BielSenJoach* 3; *KochWr* 29, 35; *KochWrJan* 17, 18; *Paprup* Av, A2, C3v, D2v, D3 (8); *ZawJeft* 9, 42, 44; *ActReg* 69, 136; *GrochKal* 23; Phileni przyiawży tę kondycyą dopuścili sie tám żywo pobić/ á tym łpofobem gránice łafiádow fwoich rozłzerzyli/ woląc życzyć łzyrłych gránic Oyczyżnie swoiey niż łamym łobie żywotá. *Phil* C3, B, Bv, B2, B3, B4 (18); *GórnTroas* 9, 24, 60; *OrzJan* 18, 39, 112, 134; *KołakCath* B2v, B3; *RybGęśli* B3; *JanNKar* A4, B, D3; *SarnStat* 126, 1018, 1225; Ich mości pánow Duchownych prościć/ aby też y ci z łalki fwey/ w iáwnem niebepięczeństwie oyczyżny fwey/ zwłafzczá przeciw pogánom/ do wypráwy przyłóżyć się chćieli *GrabPospR* M4v, K4v, L2v, M, N4v; *KmitaSpit* B4; *PowodPr* 3, 4, 84; *SkarKaz*)(2v; Abowiem iáko od rodzicow miłych z wielką pracą/ trudnością/ y z kłopotem bywamy przez dlugi czás wychowywáni: ták oyczyzná náłzá [...] ielth od łlawnych przodkow náłzych nábyta *VotSzl* A4v, A2 [4 r.], A2v [3 r.], Bv [2 r.], B2, B2v [3 r.] (24); *CiekPotrHerb*)(3v; *CzahTr* A4, G; *PaxLiz* ktv; *SkarKazSej* 659a, 661a, 665b [2 r.], 666a, 667a (16); Ziemia Łąd zdawna/ łtára to Niemczyzná/ Ktorá y náłzá przyięłá Oyczyzná *KlonFlis* Fv; *KlonWor* 14, 30.

W połączeniach szeregowych (26): [*Plato powieda*] że Nietylko łobie narodzeniłmy/ ale połłciá náłłego człetż [!] łobie oyczyżna przywłáłłczá/ człetż rodzice/ a człetż przyiáciele *OpecŻywSandP* ktv, ktv; Orator nye łam dla łiebye ma łie orátoriey wczyc/ ále dla inłlych ludzi/ przyiacyoł/ y łamey wobec oyczyżny *GliczKsiąż* K5, Ov; *BielKron* 307v, 365; *RejZwierc* 24v, 74, 103, 254v; *ModrzBaz* 43v, 108v; Ztych tedy przykłádów obaczyć możełz/ w iákim niebepięczeństwie y ten Pan y tá Rzeczpołpolita ielth/ gdzie ludzie ná piędźdze chćiwi: bo v tákich áni zoná/ áni dzieci/ áni oyczyzná/ y Bóg podobno nie ielth ták miły/ iáko ielth złoto. *KochWr* 34; *Phil* B, S2; Y kogóz piérwéy plákác! wnuká zábitégo! Córki/ mężá/ oyczyżny/ łiebie/ czy włzytkiégo? *GórnTroas* 75; *OrzJan* 42, 100; *JanNKar* A2v; *SkarKaz*)(3; nie dzielcie się temi trzemi dziedźictwy: Religią/ Krolem/ y Oyczyżną miłą *SkarKazSej* 675b, 667b marg, 668b [2 r.], 707a; *SzarzRyt* D4.

W szeregach z zaimkiem osobowym, dzierżawczym lub zwrotnym (15): Fábrius cnotliwy odnioł wielką łlawę y łobie y oyczyżnie fwey. *RejZwierc* 102, 18, 22; *Paprpán* Hh; *ModrzBaz* 113; Te słowá/ [...] tobie/ y oyczyżnie Vpad opowiadáią *KochOdpr* D2v; *Paprup* D2v, K; *ActReg* 134; y radbych ná to zdrowie ważył/ ábych ná dobre ich y oyczyżny ich pátrzył. *SkarKaz*)(2v; my tákiego kóztu

[...] nie mielibyśmy żałować: boby fię ná obronę náfzę y oyczyzny náfzey obracał. *VotSzl* E4, A2, B2v, F; *SkarKazSej* 673a.

W przeciwstawieniu: »oyczyzna ... prywata« (1): Ci co oyczyznę więcéy niż priwatę miłuią á mogą/ niech dáléy poftąpią *JanNKar* A4v.

W porównaniach (2): Ia będąc Polakiem á życźliwym narodowi fweemu y Oyczyźnie tey ktora mię iáko włafna mátká [...] wychowála/ [...] *RejAp* AA3v; Oyczyzná iáko okręt. *SkarKazSej* 667a *marg.*

W charakterystycznych połączeniach: *burzenie oyczyzny, dobra sława, nadzieja, nędze, szczęście, wybawienie, zachowanie, zacność; odrzec się oyczyzny, płoszac z oyczyzny; oyczyźnie pomagać, żałować; niechęć ku oyczyźnie, życźliwość, oblec oyczyznę (2), oddać, opuścić (opuszczać) (3), zachować, zarażać, zawodzić, zdobić, zubożyć; oyczyzna bezpieczna, niedołączna, spokojna (2), szczęśliwa, uboga.*

Przysłowie: Siłá męźnych było/ którym śmierć przy oyczyźnie miłá. *KochMuza* 27; Smierć ftráfzna: lecz kto dla oyczyzny ginie, Słodka przychodzi *KlonKr* E4.

Zwroty: »bronić oyczyzny; zastawić się za oyczyznę, o oyczyznę; obrona, obrońca oyczyzny« = *defendere patriam* *Modrz, Calag; propugnare commoda patriae, conservare patriam, obicere sese pro patria* *Mącz* [szyk zmienny] (23;1:1;6:1): O záprawdę wielką fławę miewa tákowy káždy rycerfki człowiek/ ktory zdrowia fwego nie żáluie broniąc oyczyzny fwoiey *LubPs* Z4; *RejZwierz* 34v, 44; *BielKron* 311v, 339v; *Mącz* 162c, 330c, 389b; *BiałKat* d4v; *BiałKaz* H4; *StryjWjaz* Av; *PaprPan* E2v, Hh; *ModrzBaz* 14v, 30, 118v; *Calag* 117b; *SkarŻyw* A3v; Myfłiłeś záwždy fławy domowéy poprąwić/ Y o miłą oyczyznę śmieie fye záftawić. *KochJez* A2; Szrod gwiazd siedzi Scipio/ obrońcá oyczyzny *BielSenJoach* 3; *OrzJan* 54, 56; *RybGęśli* B3; áby fię wiedzieć mogło/ iáko kto z Rycérzkiego ftanu wedle powinności fwoiey fzlácheckieý ieft gotów ku służbie Rzeczypoftolitéy/ á ku obronie oyczyzny fwoieý. *SarnStat* 126; *SkarKaz*)(2v; *VotSzl* A2v, B2v, B4v, Cv, E4; *SkarKazSej* 668b; Broń Oyczyzny gdzie trzebá/ iák w oku źrzenice. *KlonWor* 31.

»oyczyznę miłować, miłujący; kochać się w oyczyźnie« = *plus in patriam* *Mącz* [szyk zmienny] (12:4;1): Si tibi bona libido fuerit patriae, Będzieftli fię kochał/ w oyczyźnie/ álbo miłował oycziznę. *Mącz* 192a, 301c; Ia oyczyznę miłuiąc [!] Krolá zábić muftzę/ A w tym was wyfwbodzić s tey niewoley tuftzę. *PaprPan* Ggv, A4v, Dv, Hh4, Hh4v; *NiemObr* 172; *JanNKar* A4v, B; *SkarKaz* 120a; *VOTVM* Szłáhcicá Polskiego/ Oyczyznę wiernie miłuiącego. *VotSzl kt*, A4v, B4; *SkarKazSej* 665b, 667b *marg.*

»służyć, służący, służba (a. posługa) oyczyźnie; służba (a. posługa), sługa oyczyzny; posługa dla oyczyzny« [szyk zmienny] (20:1:4; 2:1; 1): *RejZwierz* A3; *Prot* C3; *RejZwierz* 30v; *HistHel* ktv; *KochOdpr* C3; *KochJez* A3; *KochFr* 123; Skąd znáczna ieft ćierpliwość y pokorá wielka/ Poftugi dla Oyczyzny/ y vcźciwość wízelka. *WisznTr* 2; A Polfka ięłá fłowy nárzekáć rzewnemi: [...] Potráciłám cne ony fwey oyczyzny ftugi. *BielSen* 18; A iefli komu drogá otwárta do niebá/ Tym co ftużą oyczyźnie *KochPieś* 44; *GostGospPon* 169; *Phil* D; *KochCz* A3v; *JanNKar* A3; *SarnStat* 1207; *KlonKrGum* Av; *VotSzl* C, C2 [2 r.], C3, C3v, E4v; Niechayże tedy ftużę tą krwią vbogá moią oyczyźnie mey *CzahTr* A4, G, K2v; *SkarKazSej* 668b, 670b; Ty rádą/ ty pomocá mátcie fwey poftugi Czyniíf miłéy oyczyźnie *SapEpit* B; *KlonWor* 14.

»umrzeć (*a. gardło dać, a. gardła nie żałować itp.*) dla ojczyzny, za ojczyznę, o ojczyznę, prze ojczyznę; krew (*a. zdrowie*) oddać, umrzeć ojczyźnie« = *mori pro patria Vulg, PolAnt, Calag; caput vovere pro patria, pro patria capita ponere, patriae reddere spiritum Mącz; vitam a. se morti pro patria exponere, pro patria mortem oppetere Modrz* [szyk zmienny] (25:5:2:1;2:1): Tym nąpominánim Iudowym ítáli fie ítálami/ y gotowemi vmrzeć/ dla zakonu Bożego/ y dla oyczyzny íwey. *Leop 2.Mach 8/21; BibRadz 2.Mach 8/21; BielKron 101v, 106, 365; Codrus, Król Athenieński/ który fie vbogiem vczynił áby był zábit dla oycyzny. Mącz 58c, 37c, 311b, 408c, 508a [2 r.]; Prot D2; Piąta [cnota] íeft/ męstwo á wielkie ferce/ íkromnie wśytko znośić/ tak ízczeńśliwe íako też przeciwnie rzeczy/ á potym dla oyczyzny/ á dla ípráwiedliwości gárto dać. ModrzBaz 15v, 108v, 118v; Calag 547b; StryjKron 532; Trzebá pracą wycierpieć/ niewczás podéymowác/ Prze oyczyznę nákóniec krwie íwey nie żáłowác. KochTarn 79; Rádábym y tyśiác kroć oyczyznie vmárłá/ Y íwoią krwią twą pomítę zá grzechy íey ítárłá. ZawJeft 47, 42, 44; GrochKal 23; Abyś wiedziál Krolu íako w máley cenie íeft ciáło v thych/ ktorzy zdrowie íwe dla Oyczyzny odwáżyli Phil C2, B4, M4, N2; OrzJan 99; KlonKr E4; Strus ktory krwie pohánńkiey/ íák Lew bywał íyty/ Y dla oyczyzny íwoiey zginął prácowity. KmitaSpit B4; VotSzl C2v; CiekPotr 51; PaxLiz ktv; SkarKazSej 667b marg, 668b marg [2 r.], 669a marg.*

»za ojczyznę walczyć; o ojczyznę bić się, potykać się; prze ojczyznę bić się« = *pro patria cernere Mącz* [szyk zmienny] (2;1:1;1): Scipio zaledwie około pieczinaście lat będąc/ pod Oyczem za Oyczyznę naprzediów Paenom walcząc/ [...] Oyca íwego [...] z nieprześpieczeniówta wyrwał KwiatKsiqż N; Mącz 48d; TVsmy íię męźnie prze oyczyznę bili/ Y ná ośtátek gárdłá położyli. KochFr 32; Phil S2; VotSzl A4v.

»ojczyznę wybawić, wyzwolić, zachować; ratować ojczyzny; zachowanie ojczyzny« [szyk zmienny] (5:2:2;1;2): *RejZwierz 42v; chciałem krolá zábić y omyliłem fie/ chcąc oyczyznę wybawić BielKron 106, 110, 120; Patriam demersam extuli, Dobrzem rátował oyczyzny. Mącz 218c; Pátrźze Czo tu powážna á wśpaniła myśl w íedney ośobie vczyniłá/ że íedná ośobá y wielkie woýfko poráziłá/ y oyczyznę od wielkiego vpadku wyzwoliłá RejZwierz 86v; SkarŻyw 341; Mucyus Scewolá tákże dla záchowánia Oyczyzny zdrowie íwe w niebéśpieczeniówto podál. Phil C, B4, C, K; OrzJan 134.*

»z ojczyzny wyganiać, wygnany« [szyk zmienny] (1:1): Owa ten [Jazon] ktory ich wiele wygániał z oyczyzny [*qui multos de patria sua expulerat Vulg*] íam też w wygnánium zginął *BibRadz 2.Mach 5/9; Phil K4.*

Wyrażenia: »dobre (*a. dobro*) ojczyzny« = *salus patriae Mącz (4): Mącz 508a; Náośtátek trzebá nam íákom pierwey przypomniał/ o dobrym oyczyzny íwey/ pilnie y ferio rádzić VotSzl B2; CiekPotr 49; Pátrźmy ná onę parę świétých młodziécow/ ná Neemiafzá y Zorobabelá/ íako dobre oyczyzny íwey y Rzeczypośp: nád wśytki íwoie dobrá przekłádáli SkarKazSej 667b.*

»ojczyzna mi(e)ła (*a. namilsza*), droga, wdzięczna, łaskawa« [szyk 29:20] (44:2:2:1): *Dulce patriae solum, Wielmi miła oycyzná. Mącz 97b, 11c; RejZwierz 225, 228v; WujJud 19; BiałKaz H4; O wdzięczna oyczyzno moiá/ O mury nieśmiertelnych ręku roboto/ Íáki koniec was czeka? KochOdpr Dv; KochJez A2; KochWrJan 17, 18; Wtżim niewatpie ze to lafkawie odemnie przyac bedzecie ratzeli íako od Brata y Slugi ktori wam ítżefcia y oytziznie mielei zitzi. PaprUp A2v, A2, Cv, C3v, D2v [2*

r.], E (11); Prośi cię łámá známi/ przez wiárę łálkáwéy Oyczyzny *ZawJeft* 22; *Phil* O, O2; *GórnTroas* 24; Zebych ia/ ile chęci tyle miał y siły/ Służyć oyczyźnie miłéy *KochCz* A3v; *OrzJan* 112; *RybGęśli* B3; *SkarKaz*)(2v, 120a; *VotSzl* A2 [2 r.], A2v, A4v [2 r.], Bv; *PaxLiz* *ktv*; Nádto námnożyło fię w tym kroleństwie ludzi złych bárzo/ ktorzy [...] pożytkow fwoich/ z ószukánia miłéy oyczyzny y rozerwánia iey/ fzukác/ iefzcie nie przeftáią *SkarKazSej* 659a, 664a, 666a, 668a, 672b [2 r.], 673a, 682b, 707a; *SapEpit* B; Ale przeto miecz óltry/ przeto bywa frogi/ Zeby pokoy wczýnił oyczyźnie fwey drogiey. *KlonWor* 30, 32; *SzarzRyt* C4v.

»miłośnik (a. (u)miłośnik), miłoś oyczyzny; miłoś, chęc (a. chuc), uprzejmość k(u) oyczyźnie; mi(e)łoś, chęc przeciw(ko) oyczyźnie« [w tym: chęc i miłoś (3)] = *amator patriae, philopolites* *Mącz* [szyk 49:4] (21:11;12:2:1;6;3): Tegoż roku Máciey Miechowitá vmárł [...]/ wielki miłośnik fwey oyczyzny *BielKron* 419, 120, 122 *marg*, 412v; *Mącz* 297d; Y fłufznie mu Polacy zacž dziękowác máią/ Gdyż taką chuc k oyczyźnie fwoiey iego znáią. *RejAp* [Ff5]; *RejZwierc* 240; *BiałKaz* L3v; *PaprPan* C; *StryjKron* 732; *NiemObr* 20; *WerGość* 204; *PaprUp* F3, K2; *ActReg* 15, 126, 132; Což záfię iefth więtfzego do podziwienia y pochwały/ iáko miłoś Oyczyzny nád łámego fiebie miłoś przekłádác? *Phil* I4, B [3 r.], B2 *marg*, B3, B4, C4 (20); *JanNKar* A3 [2 r.]; *PowodPr* 84; *SkarKaz*)(3; dla odbieránia tego coby Ich M. Pánowie Duchowni/ z chęci á z miłośi fwey przeciwko oyczyźnie dáváć poftąpili/ niechby fię zieżdzáli [szafarze skarbu] *VotSzl* Ev, A2v [2 r.], A4v, B, B4, B4v; Dobrych záfwe y cnych miłośnikow oyczyzny godzi fię ochrániác *SkarKazSej* 694a, 663a, 664, 668b, 669a.

»niebezpieczeństwo oyczyzny« (2): *Phil* C4; Co to náwet infzego iefth, iedno zátrudniác Drogę do zábiegánia wfzem niebezpieczeństwam Oyczyzny? *CiekPotr* 88.

»nieprzyjaciel oyczyzny, oyczyźnie« = *hostis patriae* *JanStat* [szyk 6:1] (6:1): Wydáli tego czáfu kfiążki przeciw Máurycemu Sáfkowie/ mieniác go być nieprzyiácielem oyczyzny *BielKron* 228, 145; y ktoby ná to rádžil/ byłby Oyczyźnie nieprzyiácielem. *GórnRozm* B4; *Phil* C2, E3, N4; *SarnStat* 606.

»skażca, rozdrapacz, zatraciciel oyczyzny; zguba, skażenie, utrata oyczyzny; oyczyznę stracić (a. utracić)« [w tym: skażca a rozdrapacz (1)] = *extinctor patriae, interitus patriae* *Mącz* (3:1:1;2:1:1;2): *Temiftocles* [...] napoiem bykowéy krwi żywota dokonał, aby niebył vznany być zdrayczą pana fwego, albo fkazczą oyczyzny fwey *BielŻyw* 64; *Mącz* 105b, 416a; A łámichmy łá fobie dobrowolni fkażce á rozdrapácze y oyczyzny nálfzey/ y wfzytkich rofkoľzy nálfzych *RejZwierc* 262; *RejPosWstaw* 42; A potym záfię Páris: y ten iéy [*Heleny*] przyplácił Gárdłem fwym/ y oycowłkim/ y oyczyznę ftrácił. *PudłFr* 68; *PaprUp* F3v; *SkarKazSej* 659a, 674a *marg*; *PudłDydo* A2.

»sławna oycyzna; sława oyczyzny« [szyk 8:1] (6; 3): ábowiem możność y zacna sławá oyczyzny wiele pomaga *KwiatKsiąż* Av; Zmiłuymyłz fie łámi [...] nád tą sławną oyczyzną fwoią *RejZwierc* 265v, 240 [2 r.], 265v; *WujJudConf* 10; *SkarŻyw* 357; *SarnStat* 1018; *GrabPospR* M.

»spolna (ia. społeczna) oycyzna« = *communis patria* *Modrz* [szyk 2:1] (3): iákož iedná y słuźna y potrzebna rzecz iefth/ áby tak bywáło w tey ziemi/ ktora iefth fpolną wfzytkich oycyżną. *ModrzBaz* 3v; radž wiernie á fprawiedliwie o oyczyźnie fpołeczney y o doległóci iey/ á tákiež o doległóci y o krzywdzye z óobná káżdego *RejPos* 317v; *SkarKazSej* 673a.

»ojczyzny stroż« [szyk 1:1] (2): Ciebie/ moy brácie/ Strożu oyczyzny/ domu zacna podporo/ W koło murow Troiáńfkich Tefsalkie konie włoczyć grożą *KochOdpr Dv*; *BielSenJoach 3*.

»ojczyzny swoboda« (1): á Iatwieżowie Litewscy/ wolności swoie y oyczyzny swobodę/ zarázem śmiercią mężną mężni Mężowie zápieczętowáli. *StryjKron 340*.

»ojczyzna święta« [szyk 2:2] (4): *BielKron 387*; *RejZwierc 240*; Widzę że [Bóg] dał z łáki swej świętey oyczyźnie náłzey/ *remedia*, okázye/ y doštátki/ iáko y inżym kráiom *VotSzl A2*; *SkarKazSej 670b*.

»upadek ojczyzny« = *patriae desolatio HistAl* (4): *HistAl D3v*; Zeby [Prys] małżeńftwo swoie vpadkiem oyczyzny Y krwią náłzą miał płáćić *KochOdpr C*; *KochWrJan 18*; *SkarKazSej 673a*.

»zdrajca, zdrada (a. zdradziectwo) ojczyzny; zdradzić, zdradzający ojczyznę« [szyk 7:3] (4:2;3:1): *GroicPorz ii*; Wołał pothym wożny ná Wiátufá/ iż ieft zdraycá oyczyzny *BielKron 238*; *StryjKron 385*; oyczyznę y Páná zdrádziwfy/ do nieprzyaciela ziadá *KochWr 35*; *Phil E2, E3*; Zá oycow náłzych [...] Mężoboyftw tákich nie było/ áni sedycyi/ áni zrad oyczyzny/ áni niewierności ku pánom y krolom swoim. *SkarKazSej 701b, 701b, 704a*; *KlonWor 32*.

Szeregi: »ojczyzna a (i) (Pan) Bog« [szyk 1:1] (2): A ty o zacna coró/ w dziélnych cnotách twoich/ Zyy Oyczyźnie Y Bogu *ZawJeft 43*; *SarnStat 1305*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.*]

»ojczyzna, dom« (1): Szpetny tho hándel prze máły pożytek/ Niłzczyć oyczyznę potym dom swoy wżytek. *RejZwierc 222v*.

»ojczyzna, (i) Korona (Polska)« (3): *SarnStat 1018*; Drudzy [*Turcy i Tatarowie*] náłzę miłą oyczyznę Koronę Polfká/ więcey niż ftokroć [...] pułtofyli *VotSzl Bv*; *SkarKazSej 672b*.

»ojczyzna i kraj« (1): A iżem swej oyczyzny y kráiu ieft miłofnikiem/ wżytkie moje ścryptá ná vrząd Ziemłki wziętym w Chełmłkiey ziemi przypifálem *WerGośc 204*.

»krol, ojczyzna« (1): Ná dzień Piotrá y Páwłá/ Świętych fię ziecháli/ Tám Krolowi Oyczyźnie chęć fwą obiecáli. *StryjKron 522*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»ojczyzna i (a) królestwo (polskie)« [szyk 4:3] (7): Národził się był Krol á Pan náłz Sigmunt Auguft. Z oycá Zigmuntá [...]/ oycá práwego/ oyczyzny náłzey/ y Kroleftwá tego. *BialKaz Iv*; *StryjKron 220*; *Paprup A2*; Bo naprzod drogi łobie wżytki práwie zágrodzićie/ do porátowánia ták náchyloney do vpadku oyczyzny swej y kroleftwá tego. *SkarKazSej 673a, 674a, 682a, b*. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»lud i ojczyzna« (2): *BielKron 101v*; Słufznie fię Pánu Bogu w poście vkarzác maćie/ iešli lud swoy y oyczyznę namilřzą miłuećie. *SkarKaz 120a*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»ojczyzna i matka« (2): A łpolna oyczyzná y mátká miła iáko was do zgody wiáże y zniewala? *SkarKazSej 673a, 705a*.

»ojczyzna i narod« [szyk 1:1] (2): *RejAp AA3v*; A záprawdę niewiem w kimby ták niechętne ferce było k Rzeczyp. y łobie lámemu nieżycłiwe/ ktoryby [...] wzbraniał fię máłego kęłá vdzielić/ ná dálřze opátrzenie świebod [...]/ y pomnożenie oyczyzny swej y narodu swego. *GrabPospR M*.

»pan i ojczyzna« [szyk 3:1] (4): IEZDA DO MOSKWY, Y POsługi z młodych lat, áż y przez wżyłtek czás przeřłéy woyny z Moskiewskim, oyczyźnie swéy y Pánom swym czynioné *KochJez kt [idem] A2*; *KochWr 35*; *GrabPospR K4v*. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

»Polska a ojczyzna« (1): ábych [...] ciebie ławna Polłko/ á miła Oyczyżno moiá/ mógł był záftác w tym włykowaniu y łporządzeniu *PowodPr* 4.

»ojczyzna i rodzina« (1): Szpetną łobie [*Kalchas*] tym ławę nieborak wczynił/ Choć Greckie zá Troiánłkie Błkupłstwo wymienił. Odbieżawłzy oyczyżny y miłey rodziny *PaprPan* Ff3v.

»Rzeczypolitey i (albo) ojczyzna« [szyk 8:5] (13): życzącći od Pána Bogá/ áby tá twoiá zácżeta w dobrych á w pocżćiwych łprawach młodość/ rołłá y kwitnęłá w tobye/ [...] ku pocżćiwey łłużbye Rzeczypolitey/ y oyczyżnie twoiey. *RejZwierz* A3; *RejZwierc* 23 v, 30v, 35v; *RejPosWstaw* [41³]v, 42; *SkarŻyw* A3v; Wyftępek przeciw Rzeczypolpo. y Oyczyżnie, aliás *Perduellia*. *SarnStat* 153, 1207; *SkarKaz*)(2v; *SkarKazSej* 664a, 665b, 667b. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.*]

»ziemia i ojczyzna« (1): De more patriae oportet vivere, Muśi łie wedle obyczáyu Ziemie y oyczyżny łprawowác y záchowawác. *Mqcz* 78b.

Wyrażenie przyimkowe: »dla ojczyżny« = *pro patria* *Modrz* (31): *RejZwierc* 74; *ModrzBaz* 118v; Owszem gotow okazac rzeczą samą *vita etiam ipsa* ze *mustraszno* nieiest *extrema etiampericula* dla Oyczyżny odniesc *ActReg* 15; *Phil* B; Baczę ná mię przymawiał/ żem łwá [*córkę*] ofiárował/ Y łiebie dla oyczyżny nigdym nie záłował. *GórnTroas* 27; *SkarKazSej* 668a *marginis*. Cf »umrzeć dla ojczyżny«.

W przem (54) : nic więcey nie powinienny ociec dzieciom łwym po łmierci ołtáwić [...] iedno tylko ćwiczenie á wychowanie dobre/ y zowiá to drudzy łkarb oyczyżny *GliczKsiąż* A3v; [*Jazon*] ktore⁸⁰ gdy włyłcy gonili/ y mieli w nienáwiłci iáko przeltępcę zakonu/ brzydząc łię im iáko katem oyczyżny y mielżczan/ Y thákże ielth wypędzon do Egiptu. *BibRadz* 2.*Mach* 5/8; ták też ludzye wyginać mułżá/ ielłi dzyatki (ktore łtárzy zwáli nádzieię y oyczyżny y Rzeczypolitey) áłbo zániedbaniem ábo złym wychowaniem płowáne bywáią. *RejPosWstaw* [41³]v; Nieprzeplácony duchu/ z tobá polpołu Y oyczyżná vmárłá/ iednáż mogliá Oboie was przykryie. *KochOdpr* D2; [*kardynał Hosius*] kołciolá chrzełcijánłkiego łwiecá/ y ozdobá oyczyżny náłzey *ReszPrz* 12; Niech cnéy oyczyżny pátrzą ná cie oczy *PudłFr* 59; boday siłá/ Podobnych tobie/ oyczyżná rodziłá. *GrochKal* 22; Temu [*Koriolanowi*] łam łkazał zakon przyrodzony/ Słodkość oyczyżny *GrochKal* 24; Ogień Oyczyżnę pożyraięcy iáko ma być gáłzon. *Phil* O *marginis*, D2, O; Tyś był filarem oyczyżny łtráconéy *GórnTroas* 14; Ielłi nam ná wielkiey y nábytey náuce do łpraw Rzeczypolp: łchodźi/ wđdy [...] ná miłości ku złotey oyczyżnie/ [...] niechay nie łchodźi. *SkarKazSej* 663a; Oyczyżná czołó włyłtkich poćiech. *SkarKazSej* 665b *marginis*; Komorá dobr náłżych oyczyżná. *SkarKazSej* 665b *marginis*; Ten namilłzy okręt oyczyżny náłzey/ włyłtkich nas niełie *SkarKazSej* 667a; wyrzyćie wielkie zryłowanie murow krolełtwá/ y oyczyżny wálzey *SkarKazSej* 682a; łzánuyćie religiey Kátholickiey/ iáko żony y oblubienice krolełtwá y oyczyżny łwoiey *SkarKazSej* 682b, 666a.

Wyrażenia: »matka ojczyżna« [szyk 4:1] (5): *VotSzl* A2v; Tá mátká oyczyżná namilłza/ włzczepiłá wam y dochowálá łtan y máiełtat krolewlki *SkarKazSej* 666a, 665b *marginis*, 670b, 672b.

»ociec (a. ojczyc) ojczyżny« = *pater patriae* *Modrz* [szyk 10:2] (12): *BielKron* 387; *BiałKaz* Iv, I4, M3; Zowá ie [*królów*] oycy oyczyżny/ áby nie ináczey łtárali łię o rzeczy ludu łwego/ iedno iáko o łynowłkie *ModrzBaz* 106v, 21v; Tegoż Roku łan łáłki/ łlawney pámięci práwy Oyczyc Oyczyżny Arcybłkup Gnieznienłki vmárł *StryjKron* 757, A; *KochPieś* 2; *PaprUp* D3; *KlonKr* wstęp A4; *SzarzRyt* D4.

»syn ojczyzny« (3): *BielKron* 311v; Thákowym tedy vmyřłem y przedřiwzięćim będąc vzbroideni/ Obywáthele áby wřzytki *cafus pro dignitate et libertate saluteque patriae* mile znořili/ zá dobre y pożyteczne řyny Oyczyzny řwey/ máią być łufznie miani *Phil* B2; Padł krwawy/ gęřtemi przywálon řtrzałámi/ Godny Syn oyczyzny *SzarzRyt* C2v.

»zdrowie ojczyzny« = *salus patriae* *Modrz* (10): *ModrzBaz* 85, 114v; *ZawJeřt* 44; Co řie theż o Xenophonie czyta/ kthory řmierć řyná řwego dla zdrowia Oyczyzny podiętá řkromnie zniořł *Phil* N2, B2, B3, D, O; *OrzJan* 112; *SkarKazSej* 682b.

Zestawienie: »ociec ojczyzny« = tytuł nadawany w starożytnym Rzymie i później w Europie Zachodniej; *pater patriae* *Mącz*, *Modrz* (9): A řtąd więcey řwoim dobrym záchowániem walczył [cesarz *Antoniusz*] niřli mocá/ przeto był wezwań w Rzymie Ociec oyczyzny *BielKron* 149v, 131 v, 149, 188; *Mącz* 283c; Ztąd też one tytuły/ Oćiec oyczyzny/ Numidyřky/ Afrykańřky. *ModrzBaz* 118v, 25, [41]v; *KlonWor* 17.

*** Bez wystarczajúcego kontekstu (3) : *Patria*, *Oycziřná*/ *Dóm*. *Mącz* 283d, 94b; *Calep* 763a.

Cf [OJCOWIZNOŚĆ]

ZCh, JDok